

ΕΝΑ ΑΡΧΑΪΚΟ ΜΟΤΙΒΟ
ΣΤΟ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ
ΜΕ ΑΦΟΡΜΗ ΝΑΞΙΑΚΗ ΠΑΡΑΛΛΑΓΗ ΤΟΥ ΤΡΑΓΟΥΔΙΟΥ
ΓΙΑ ΤΟΝ ΔΡΑΚΟΝΤΟΚΤΟΝΟ ΑΓΙΟ ΓΕΩΡΓΙΟ

Στη διδακτορική μου διατριβή, αναφερόμενη στα Ελληνικά παραμύθια της δρακοντοκτονίας¹, είχα επισημάνει και το εθνολογικά και παραμυθολογικά ενδιαφέρον θέμα, που έχει πλέον μεταπέσει, στη λαϊκή ποίηση, σε μοτίβο, του ψειρίσματος του ήρωα από τη βασιλοπούλα, το οποίο γίνεται πριν από την πάλη με τον δράκοντα², που θα επιφέρει την εξότωση του τελευταίου.

Το ίδιο θέμα ωστόσο συναντάται και σε δημοτικά τραγούδια της δρακοντοκτονίας του Αγίου Γεωργίου, τα οποία μελέτησε στο παρελθόν ο Νικόλαος Γ. Πολίτης³.

Το θέμα του ψειρίσματος, όπως παρατηρούσα τότε στη διατριβή μου, είναι αρχαϊκό⁴ και αποδεικνύεται από την άφθονη παρουσία του σε διηγήσεις

1. Βλ. σχετικά Μηνά Αλ. Αλεξιάδη, *Οι Ελληνικές παραλλαγές για τον δρακοντοκτόνο ήρωα* (Aarne-Thompson 300, 301A και 301B), παραμυθολογική μελέτη, Ιωάννινα 1982.

2. Μηνά Αλ. Αλεξιάδη, ό.π., σ. 17 και 48-50.

3. Βλ. σχετικά Ν. Γ. Πολίτου, «Τα δημώδη Ελληνικά άσματα περί της δρακοντοκτονίας του Αγίου Γεωργίου», *Λαογραφία*, 4 (1912-13), σ. 193.

4. Πανσανίας 10 (Φωκικά), 10, 7-8.

Αναφέρω εδώ και μια αξιοπαρατήρητη πληροφορία από τον καθημερινό τύπο, που σχετίζεται με την παλαιότητα του ζωνφίνου: «Οι ψείρες είναι τόσο παλιές όσο και οι δεινόσαυροι (Λονδίνο). Στον ηφαιστειακό κρατήρα της περιοχής Έκφελντ στη Γερμανία ανακαλύφθηκε το απολίθωμα μιας ψείρας, η οποία ζούσε στα φτερά πουλιών πριν από 44 εκατομμύρια χρόνια. Το απολίθωμα ήταν τόσο καλά διατηρημένο που στην κοιλιά του ανακαλύφθηκαν ίχνη πούπουλων! Πρόκειται για την πρώτη αρχαία "ψείρα πουλιών" που έχει ανακαλυφθεί ως σήμερα.

Η ανακάλυψη επιβεβαιώνει τις υποψίες των επιστημόνων ότι οι ψείρες είναι ένα από τα παλαιότερα είδη εντόμων και η θεωρία, που αναπτύσσεται τώρα, είναι ότι οι ψείρες υπήρχαν από την εποχή των δεινοσαύρων, οι οποίοι τις "κληρονόμησαν" στα πτηνά, τα οποία, σύμφωνα με την κρατούσα επιστημονική θεώρηση, αποτελούν τους απογόνους των τεράστιων ζώων που εξαφανίστηκαν, ως γνωστόν, εντελώς ξαφνικά από τον πλανήτη από άγνωστη μέχρι στιγμής αιτία. Σύμφωνα με τους επιστήμονες οι ψείρες τρέφονταν με τα φτερά των πτηνών, στα οποία κολλούσαν μασώντας μικρά κομμάτια τους με τα πολύ κοφτερά τους σαγόνια. «Είναι πολύ σπάνιο να εντοπιστούν σε ένα απολίθωμα εντόμου τα ίχνη του τελευταίου γεύματος που είχε κάνει», δήλωσε στο BBC ο καθηγητής Βίνσεντ Σμιθ, Ζωολόγος στο Πανεπιστήμιο της Γλασκώβης, μέλος της ερευνητικής ομάδας που ανακά-

πρωτογόνων⁵, οι οποίοι θεωρούν το ψείρισμα ως εκδούλευση και θωπεία που συχνά προσφέρει κάποιος σε έναν άλλο⁶.

Η επισήμανση και επιβίωση του θέματος, έστω και ως αφηγηματικού μοτίβου πλέον, στο παραμύθι είναι δικαιολογημένη, δεδομένου ότι το παραμύθι είναι το κατεξοχήν αρχαϊκό είδος της Λαϊκής Λογοτεχνίας, που έχει διατηρήσει και διασώσει πλήθος από παλαιά ή και παμπάλαια και πανάρχαια κάποτε θέματα-μοτίβα.

Παρά ταύτα εισέδωσε, όπως ανέφερα, και στο δημοτικό τραγούδι του ομόλογου τύπου, μολονότι το τραγούδι είναι, ως είδος, ασφαλώς νεότερικότερο.

Δίνω ορισμένα αριθμητικά δεδομένα, με βάση το υλικό που διαθέτω. Στο παραμύθι του δρακοντοκτόνου το μοτίβο (στον τύπο AaTh 300) εντοπίστηκε μόλις 17 φορές, σε σύνολο 169 παραλλαγών (ποσοστό 10%)⁷.

Στο δημοτικό τραγούδι του δρακοντοκτόνου Αγίου Γεωργίου το μοτίβο του ψειρίσματος συναντάται 5 φορές, σε σύνολο 27 παραλλαγών, δηλαδή σε μικρόν αριθμό και εδώ, αναλογικά πάντως συχνότερα, (ποσοστό 18,51%)⁸, μολονότι πρόκειται, όπως είπα, για αρχαϊκό στοιχείο και θα μπορούσε ή θα ανέμενε κανείς να λείπει τελείως από το τραγούδι. Ο μικρός αυτός αριθμός εξηγείται, και στη μία και στην άλλη περίπτωση, όπως μπορεί κανείς εύλογα να υποστηρίξει, από την εξέλιξη του κοινωνικού αισθήματος του νεότερου αφηγητή ή ακροατή, αφού η ύπαρξη τέτοιων ζωυφίων αποτελεί δείκτη πολύ χαμηλού επιπέδου και προκαλεί αποστροφή⁹. Χαρακτηριστικά ο Πολίτης θεωρεί την ενέργεια του ψειρίσματος «αγροικότεραν λεπτομέρεια» και «ρυπαράν συνήθειαν»¹⁰, γνωστή «και εις βαρβάρους και εις ευρωπαϊκούς λαούς»¹¹.

Ωστόσο, το μοτίβο του ψειρίσματος δεν έχει, όπως βλέπουμε, ολοσχερώς εξαλειφθεί. Η δική μου μάλιστα διερεύνηση, όσον αφορά το τραγούδι, πρόσθεσε άλλες εννέα (9) παραλλαγές με το θέμα αυτό στις πέντε (5) του Πολίτη-προέρχονται από τη Ρόδο¹², την Κέρκυρα (2)¹³, την Κρήτη (3)¹⁴, τη Νάξο¹⁵, τη Σάμο¹⁶ και

λυσε την ψείρα». Βλ. σχετικά εφ. ΤΟ ΒΗΜΑ, 13 Μαρτίου 2004, σ. Α39.

5. Βλ. J. G. Frazer, *Pausanias's. Description of Greece*, τόμ. Ε', Biblo and Tannen, New York 1965, σ. 269-270. -L. F. Weber, *Märchen und Schwank*, Kiel 1904, σ. 57.

Για το μοτίβο αυτό στη λαϊκή λογοτεχνία γενικότερα βλ. Stith Thompson, *Motif-Index of Folk-Literature*, vol. 6, Rosenkilde and Bagger, Copenhagen 1958, σ. 476.

6. Πρβλ. και Μηνά Αλ. Αλεξιάδη, ό.π., σ. 49 και σημ. 3.

7. Βλ. Μηνά Αλ. Αλεξιάδη, ό.π., σ. 48. Όπως είναι αυτονόητο, μια νέα έρευνα σε παραμύθια της δρακοντοκτονίας, που δημοσιεύθηκαν μετά το 1982, ενδέχεται να αυξήσει τον αριθμό των κεμένων με το μοτίβο αυτό.

8. Βλ. Ν. Γ. Πολίτου, ό.π., σ. 186 και 193.

9. Μηνά Αλ. Αλεξιάδη, *Οι Ελληνικές παραλλαγές για τον δρακοντοκτόνο ήρωα*, ό.π., σ. 49.

10. Ν. Γ. Πολίτου, «Τα δημώδη Ελληνικά άσματα περί της δρακοντοκτονίας του Αγίου Γεωργίου», ό.π., σ. 212.

11. Ν. Γ. Πολίτου, ό.π.

12. Βλ. σχετικά Αναστασίου Γ. Βρόντη, «Ο Άγιος Γεώργιος στη Ροδίτικη Λαογραφία», *Λαογραφία*, 11 (1934-37), σ. 224-227.

τη Βόρειο Ήπειρο¹⁷.

Η παραλλαγή της Νάξου, που κατέγραψε στο Γλινάδο το 1991 ο διδάκτωρ Λαογραφίας Μανόλης Σέρρης, αποτελείται από 28 στίχους. Παραθέτω το κείμενο:

Τ' άι-Γιωργιού

Στα Γιάννενα ένα θεριό, σ' ένα βαθύ πηγάδι,
αθρώποι το ταιΐζανε κάθε πρωί και βράδυ.

Μια βραδινιά δε δου πήανε άθρωπο να δειπνήσει,
σταλιά νερό δεν άφησε να κατεβεί στη βρύση.

5 Και τα ψηφάκια ρίζανε και τίνος θε να πέσει
να στέρνει το παιδάκι δου του λιοδαριού πεσκέσι.

Και το ψηφάκι ήπεσεν εις τη βασιλοπούλα
οπού την έχει ο βασιλιάς μόνη και ακριβούλα.

Άι-Γιώργης σαν δ' άκουσε φεύγει εκεί και πάει,

10 στα γόνατά τξη ήπεσε, λέει τξη ψείρισέ με
και σα φανεί, λέει, το θεριό, να ζήσεις, ξύπνησέ με.
Από τα δάκρυα τα πολλά φτάνουν στο μάγουλό τξη,
ο άι-Γιώργης σηκώνεται και κάνει το σταυρό δου.

Τη γονταριά δου έδωσε ανάμεσα στο στόμα,

15 πολύ μεγάλη ταραχή κάνει τση γης το χώμα.

Και τη βασιλοπούλα μας, τον βασιλιά τη βάει
από μακριά την είδε ο βασιλιάς, γυρίζει και του κάνει:

- «Χαίρου το το παιδάκι μου, χαίρου το το παιδί μου,
χαίρου και την γορώνα μου που' χω στην γεφαλή μου».

20 - «Χαίρου το το παιδάκι σου, χαίρου το το παιδί σου,
χαίρου και την γορώνα σου που' χεις στην γεφαλή σου».

- «Για 'πέ μου, νέε ένδοξε, πόθε κρατεί η γενιά σου,
για να σου κάνω χάριζμα ένα τσι αρεσκείας σου».

13. Βλ. σχετικά Νίκου Α. Πακτίτη, *Κερκυραϊκά δημοτικά τραγούδια*, Ιστορικολαογραφική Εταιρεία Κέρκυρας, Αθήνα 1989, σ. 44-45 και 45-46.

14. Βλ. σχετικά Γεωργίου Ιω. Σμπώκου, *Ανώγεια: Η ιστορία μέσα από τα τραγούδια τους*, Αθήνα 1992, σ. 56-57 και 57-58. - Κλεάνθη Κυπριωτάκη, *Η Κρήτη μέσα από την παράδοση: Κρητικά δημοτικά τραγούδια*, Ηράκλειο 2005², σ. 120.

15. Βλ. Μανόλη Γ. Σέρρη, *Λαογραφικά και Εθνογραφικά από το Γλινάδο Νάξου*, Έκδοση του Προοδευτικού Ομίλου Γλινάδου Νάξου, Αθήνα 1994, σ. 524-525.

16. Βλ. Μ. Γ. Βαρβούνη, «Σαμιακές παραλλαγές του τραγουδιού της δρακοντοκτονίας του Αγ. Γεωργίου», στο βιβλίο του: *Σαμιακά Λαογραφικά και Εκκλησιαστικά Σύμμικτα*, τόμ. Α', Έκδοση Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Σάμου, Αθήνα 2001, σ. 471-472.

17. Βλ. Γρηγόρη Ν. Κατοσαλίδα, *Δημοτικά τραγούδια από τη Βόρειο Ήπειρο*. Εισαγωγή-επιμέλεια-συγκριτική μελέτη Γεώργιος Δ. Καψάλης, Gutenberg, Αθήνα 2001, σ. 53-54.

- «Γιώργη στρατιώτη λένουσί με, απ' τη Μακεδονία,
25 σα θε να κάμεις χάριζμα, χτίσε μια εκκλησία·
 και βάλε και ζωγράφισε Χριστό και Παναγία
 και μεσ' τη μέση τσ' εκκλησιάς το Μέγα Καβαλλάρη
 αρματωμένο με σπαθί και με χρυσό κοδάρη»¹⁸.

Στις άλλες επτά (νεότερες) παραλλαγές το μοτίβο του ψειρώματος διατυπώνεται ως εξής:

Ρόδος (χωριό Μαράσια)

-
45 Το άλογο την έδεσε από το χαλινάρι.
 «Τράβα το, κόρη, τράβα το, τ' άλογο να ξεδρώσει,
 κι εγώ θα γείρω να κοιμηθώ, γιαντ' είμαι κουρασμένος,
 απού το δρόμο το πολύ είμαι παίρτισιμένος
 κι όταν εβκαίνει το θερκιό, εμένα να με νιώσεις».
50 Στα γόνατά της έπεσε και λέγει: « Ψέρισε με,
 κι όταν εβκαίνει το θερκιό εμένα ξύπνησέ με»¹⁹.
-

Κέρκυρα 1^η (χωριό Σιναράδες)

-
 Ο Άι-Γιώργης το 'μαθε εις την Καππαδοκία,
 στο γρήγορό του τ' άλογο ανέβηκε με βία.
 Στο δρόμο που επήγαινε το Σατανά απανταίνει:
20 «Μέγα Αι Γιώργη μάρτυρα κι αφέντη καβαλλάρη,
 στο γρήγορό σου τ' άλογο κάτι πολύ το βιάξεις».
 - «Φύγε, τρισκατάρατε, πού ξέρεις τ' όνομα μου
 που 'γώ 'μαι μακριά 'πό δω, μακριά είν' τα γονικά μου.»
 Βαρεί βιτσιά τ' αλόγου του στη βρύση κατεβαίνει
25 Και βρήκε την κορασιά στα δάκρυα βουτηγμένη.
 Στα γόνατά της έπεσε για να τότε ψειρίσει,
 ώσπου να βγει και το θεριό να το αποκεφαλίσει»²⁰.
-

Κέρκυρα 2^η (Καστελλάνοι Μέσης)

18. Μανόλη Γ. Σέρρη, ό.π., σ. 524-525.
 19. Αναστασίου Γ. Βρόντη, ό.π., σ. 225.
 20. Νίκου Α. Πακτίτη, ό.π., σ. 44-45.

- 15 Ο Άι- Γιώργης ερχότουνε στους κάμπους καβαλάρης
στο δρόμο που ερχότουνε το Σατανά απανταίνει:
- «Μέγα Άι Γιώργη αφέντη μου και μέγα καβαλάρη,
το γλήγορό σου τ' άλογο κάτι πολύ το βιάξεις».
- «Μωρέ θεοκατάρατε, πώς ξέρεις τ' όνομά μου,
20 που γώ είμαι μακριά από 'δω, μακριά τα γονικά μου;»
Βαρεί βιτσιά του μαύρου του, στη βρύση κατεβαίνει
εκεί βρίσκει την κορασιά δάκρυα φορτωμένη.
- «Άπλωσ' τα ποδαράκια σου να 'ρθω να με ψειρίσεις
κι όταν θα βγαίνει το θεριό, θέλω να με ξυπνήσεις²¹».

Κρήτη 1^η (Ανώγεια)

- 25 Κι ο Αι-Γιώργης ήθελε τότες να βοηθήσει
και πέρασεν η χάρη του ποκείνηνα τη βρύση.
-Μα είντα 'χεις, κορατσίνα μου, και σ' έχουνε δεμένη
και τρέχουνε τα μάθια σου και στέκεις 'ποκλεισμένη;
-Μα μένα μ' έχουνε 'παδά συνήθειο τη βρύσης
30 για να με φάει το θεριό και το νερό ν' αφήσει.
-Σαν θέλεις, κορατσίνα μου, ελα να με ψειρίσεις
κι όταν θα να 'ρθει το θεριό να με γοργοξυπνήσεις²².

Κρήτη 2^η (Ανώγεια)

- Ο Αι-Γιώργης ήθελε τότε να βοηθήσει
Κι επέρασεν η χάρη του ποκείνη να τη βρύση.
-Είντα 'χεις, κορασίδα μου, κι είσαι βαροκλαμένη
κι είσαι κλιτή κι απόκλιτη και παραπονεμένη;
35 -Εμένα μ' έχουνε παέ συνήθειο τη βρύσης
για να με φάει το θεριό και το νερό ν' αφήσει.
-Κάτσε, κορασοπούλα μου, κάτσε να με ψειρίσεις
κι όντε θ' ακούσεις το θεριό, δράμε να με ξυπνήσεις²³.

21. Νίκου Α. Πακίτη, ό.π., σ. 46.

22. Γεωργίου Σμπώκου, ό.π., σ. 56.

23. Γεωργίου Σμπώκου, σ. 57-58.

Κρήτη 3^η (Αβρακόντε Λασιθίου)

-
- Ο Άι-Γιώργης πέρανε πό κεινηνά τη βρύση
απού 'τονε η κοπελιά, να τηνε βοηθήσει.
- «Πήγαινε, αφέντη, πήγαινε, πήγαινε στο χωριό σου,
25 να μη σε φάει το θεριό και σε και τ' άλογό σου.
Πήγαινε, αφέντη, πήγαινε, πήγαινε στη δουλειά σου,
Να μη σε φάει το θεριό, κρύμα στην εμορφιά σου».
- «Α θέλεις, κοριτσάκι μου, κάτσε να με ψειρίσεις
κι όντε δ' ακούσεις το θεριό, εμένα να μιλήσεις».
- 30** Πάνω που τονε ψείριζε, περνά 'να περιστέρι
και βάστα Τίμιο Σταυρό εις το δεξί ντου χέρι.
Ποπάνω ήταν ο Χριστός, ποκάτω η Παρθένα
κι εκεία που το χειρόκραθιε, ήγραψε «Άι-Γιώργη».
- Μέσα που τον εψείριζε, γρικά φωνή μεγάλη,
35 τα δάκρυνά τ'ης τρέλλανε στ' Άι Γιωργιού τη χάρη²⁴.
-

Σάμος

-
- 20** Κι ο Άι-Γιώργης έδραμε να πάν' να βοηθήσει
την κόρη που καθούτανε με το θεριό στη βρύση.
- «Ωρα καλή σου, αρχόντισσα, γιατί 'σαι χολιασμένη;
Σε ποια διασκέδαση θα πας και σ' έχουν στολισμένη;»
- «Για φύγε, στρατιώτη μου, να μη φάει και σένα
25 αυτό το άγριο θεριό που θε να φάει εμένα».
- «Κάθισε, κορασίδα μου, κι έλα να με ψειρίσεις
κι όταν θ' ανέβει το θεριό, εμένα να ξυπνήσεις»²⁵.
-

Βόρειος Ήπειρος

-
- Ο Άι-Γιώργης το' μαθε εις την Καππαδοκία,
στο γρήγορό του τ' άλογο ανέβηκε με βία
Στο δρόμο που επήγαινε το Σάτανά πανταίνει.
- 20** - «Μέγα Άι Γιώργη μάρτυρα κι αφέντη καρβαλάρη,
το γρήγορό σου τ' άλογο κάτι πολύ το βιάζεις;»

24. Κλεάνθη Κυπριωτάκη, ό.π.

25. Μ. Γ. Βαρθούνη, ό.π., σ. 471-472.

- «Φύγε, τρισκατάρατε, που ξέρεις τ' όνομά μου,
που 'γώ 'μαι μακριά 'πό δω, μακριά είν' τα γονικά μου;».

Βαρεί βιτσιά τ' αλόγου του, στη βρούση κατεβαίνει
25 κι έβρηκε την κορασιά στα δάκρυα βουτηγμένη.
Στα γόνάτά της έπεσε για να τότε ψειρίσει,
ώσπου να βγει και το θεριό να τ' αποκεφαλίσει²⁶.

*

* *

Αξιοσημείωτη είναι η παρουσία του ιδιάζοντος μοτίβου της συνάντησης του δρακοντοκτόνου Αγίου με τον Σατανά στις Κερκυραϊκές παραλλαγές και τη Βορειοηπειρωτική παραλλαγή, που έχουν γενικότερα εντυπωσιακή ομοιότητα²⁷.

Οποσδήποτε στις έξι (6) από τις παραλλαγές αυτές φαίνεται να επιζητεί ο ίδιος ο Άγιος Γεώργιος το ψείρισμα (Ρόδος, Σάμος, Κέρκυρα 2^η, Κρήτη 1^η, 2^η και 3^η), όπως άλλωστε συμβαίνει και στην παραλλαγή από το Γλινάδο Νάξου. Στις άλλες δύο (Κέρκυρα 1^η, Βόρειος Ήπειρος), το σχετικό μοτίβο θεωρείται φυσική συνέχεια μέχρι να εμφανιστεί το θηρίο.

Ο καθηγητής Μ. Γ. Μερακλής, σχολιάζοντας το μοτίβο του ψειρίσματος σε Νεοελληνικό παραμύθι του τύπου ΑαTh 300 για τον δρακοντοκτόνο ήρωα, σημειώνει, συσχετίζοντάς το και με το χωρίο του Πausανία (για τον Λακεδαιμόνιο Φάλανθο, που πρόκειται να οικίσει τον Τάραντα σύμφωνα με χρησμό των Δελφών.), ότι «αρχικά η τέλεση του ψειρίσματος συνδεόταν με ορισμένο χρόνο: πριν από τη μάχη ή επιτέλεση ανδραγαθμάτων»²⁸. Αυτό ισχύει ως προς τη θέση του μοτίβου και στο σενάριο του παραμυθιού για τον δρακοντοκτόνο, όπου το ψείρισμα γίνεται πριν από τη σύγκρουση του ήρωα με τον δράκοντα. Το ίδιο μπορούμε να πούμε ότι συμβαίνει και στο αντίστοιχο τραγούδι, πράγμα που μου προκάλεσε τον συνειρμό με τον ευπρεπισμό των Σπαρτιατών πριν από τη μάχη, ώστε να μπορούμε να μιλήσουμε για ένα είδος, γενικά, προετοιμασίας πριν από τη μάχη, που επεκτείνεται σ' ένα γενικότερο ψυχοσωματικό ευπρεπισμό²⁹.

Στη συνέχεια πάντως, όπως και πιο πάνω σημείωσα, το εθιμικό αυτό στοιχείο έγινε και διηγηματικό, διεσπαρμένο μάλιστα σε διάφορους τύπους λαϊκών παραμυθιών. Όπως σημειώνει ο Μερακλής, «μάγοι και μάγισσες ζητούν να ψειρί-

26. Γρηγόρη Ν. Κατσαλίδα, ό.π., σ. 53.

27. Η ομοιότητα των στίχων πιθανόν να οφείλεται στη γεωγραφική γειτνίαση των δύο περιοχών ή ακόμη η πληροφορήτρια του συλλογέα (Συναράδες Κέρκυρας) να κατάγεται από τη Βόρειο Ήπειρο. Για την παραλλαγή της Β. Ηπείρου δεν αναφέρεται συγκεκριμένη περιοχή προέλευσης.

28. Βλ. σχετικά Μ. Γ. Μερακλή, «Σχόλια στα παραμύθια», στο βιβλίο της Καλλιόπης Μουσαίου-Μπουγιούκου, *Παραμύθια του Αιβισιού και της Μάκρης*, Πρόλογος Γ. Α. Μέγα, Μετάφραση σχολίων Οκτάβιου Μερλιέ, Εκδόσεις Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών, Αθήνα 1976, σ. 264.

29. Βλ. Μηνά Αλ. Αλεξιάδη, *Οι Ελληνικές παραλλαγές για τον δρακοντοκτόνο ήρωα* (ΑΤ 300, 301Α και 301Β), παραμυθολογική μελέτη, Ιωάννινα 1982, σ. 49, σημ. 3.

σουν νέους, για να μπορέσουν, με αυτή την ευκαιρία, να τους μαγέψουν, αφού αποσπάσουν τις θανάσιμες τρίχες από το κεφάλι του ήρωα (έτσι σε παραλλαγές του τύπου ΑΤ 400) ή μπήγοντας βελόνες στο κεφάλι της ηρωίδας (παραλλαγές του τύπου ΑΤ 403Α). Άλλοτε το εκτεθειμένο στο δάσος κορίτσι ψειρίζει μια γριά μάγισσα πού, όταν το ρωτάει τι βρίσκει, της απαντά ευγενικά: «Χρυσές κονιδούλες, χρυσές ψειρούλες», ή και πιο συγκαλυμμένα: «Ασήμι και χρυσάφι». Η μάγισσα την ευεργετεί (παραλλαγές ΑΤ 480). Ένα κορίτσι, που ψειρίζει γέρο (μεταμόρφωση του Χριστού), παίρνει απ' αυτόν το χάρισμα να πέφτουν από πάνω της ρόδα και γαρύφαλα, να πιάνει χώμα και να γίνεται χρυσάφι. Κάποτε το μοτίβο παίρνει χονδροειδή μορφή: ένα παιδί, που ψειρίζει γέρο ανθρωποφάγο, τσακίζει τις ψείρες με τον κόπανο (σε παραλλαγή ΑΤ 400)»³⁰.

Παρατηρούμε δηλαδή ότι με εξαίρεση, όπως φαίνεται, το παραμύθι για τον δρακοντοκτόνο, σε όλα τα άλλα παραμύθια, όπου εισέδωσε το μοτίβο του ψειρίσματος, έχασε ολότελα την παραπάνω τελετουργική λειτουργικότητά του και απέκτησε, αν όχι απλώς διακοσμητική, πάντως μια πολύ διαφορετική σημασία: Έγινε π.χ. ένα τεστ της καλοσύνης της ηρωίδας η οποία με το να καθαρίζει τις μάγισσες κ.λπ. από τα ενοχλητικά ζωύφια, ευεργετείται ανάλογα απ' αυτές³¹. Ή ακόμα σε άλλη σημασιοδότηση του μοτίβου, οι κακές (τώρα) μάγισσες ψειρίζουν, όπως είδαμε, νέους, για να μπορέσουν, με αυτή την ευκαιρία, να τους βλάψουν (αποσπώντας απ' το κεφάλι τους ζωτικά πολύτιμες τρίχες, μπήγοντας θανάσιμες βελόνες κ.λπ.)³².

Αντίθετα το δημοτικό τραγούδι, παρά τη νεωτερικότητά του ως είδους, διασώζει προφανώς αρχική λειτουργία του θέματος μέσα στην αφήγηση, κάτι που εξηγείται από το γεγονός ότι υπήρξε μια αφηγηματική αντιστοίχιση ή αντιστοιχία μεταξύ παραμυθιού και τραγουδιού. Βεβαίως πρέπει να δεχθούμε μian προγενέστερη μορφή του μύθου για τον δρακοντοκτόνο ήρωα (όπου υπήρχε, ή-δη, ενσωματωμένο και το τελετουργικό μυθολογικό στοιχείο του ψειρίσματος), και ότι η αναφορά του παραμυθιού και στην ιστορία του Αγίου Γεωργίου ως δρακοντοκτόνου είναι μεταγενέστερη. Ενδιαφέρον πάντως έχει το γεγονός ότι, μολονότι θα περίμενε κανείς να έχει αποβληθεί το ψείρισμα στην εκχριστιανισμένη πλέον ιστορία για τον δρακοντοκτόνο, αυτό παρό ταύτα παρέμεινε, αν όχι

30. Μ. Γ. Μερακλή, ό.π.

31. Ως αξιοπερίεργη παραθέτω, την παρακάτω πληροφορία που άντλησα από τον καθημερινό τύπο: «Πότε ο άνθρωπος ενδύθηκε (Βερολίνο). Την απάντηση στο ερώτημα πότε οι άνθρωποι άρχισαν να φορούν ρούχα φαίνεται ότι βρήκαν επιστήμονες στη Γερμανία, χρησιμοποιώντας μάλιστα σαν τρόπο υπολογισμού την εξέλιξη της ψείρας. Ο Δρ Μαρκ Στόνεκινγκ, επικεφαλής της επιστημονικής ομάδας από το Ινστιτούτο Ανθρωπολογίας της Λειψίας, εξήγησε ότι οι άνθρωποι πρέπει να άρχισαν να χρησιμοποιούν ρούχα πριν από περίπου 72.000 χρόνια, όταν και υπολογίζεται ότι η ψείρα μεταλλάχθηκε σε δύο ξεχωριστούς οργανισμούς: την ψείρα που ζει στο τριχωτό της κεφαλής και την ψείρα που επιζεί στο υπόλοιπο σώμα, όταν αυτό καλύπτεται από τα ρούχα». Βλ. σχετικά εφ. ΤΟ ΒΗΜΑ, 1 Οκτωβρίου 2003, σ. Α23 (31).

32. Μ. Γ. Μερακλή, ό.π.

βέβαια, σε όλες³³ τις παραλλαγές του δημοτικού τραγουδιού, τουλάχιστον στις παραπάνω που ήδη ανέφερα. Την ίδια άλλωστε ελάττωση της παρουσίας του είδαμε και στο ίδιο παραμύθι.

Μια από τις παραλλαγές, όπως ανέφερα, όπου το μοτίβο διασώζεται, είναι και η Ναξιακή. Και ίσως έχει εδώ τη θέση της μια παρατήρηση του καθηγητή Στεφάνου Ημέλλου, που προήλθε από παλαιότερη επιτόπια έρευνά του: «Ο γεωργοκτηνοτροφικός πληθυσμός της Νάξου διασώζει καμιά φορά παλαιότατα, αρχέγονα, θα έλεγα, στοιχεία»³⁴. Έτσι, και η επισήμανση του αρχαϊκού μοτίβου του ψειρίσματος σε Ναξιακή παραλλαγή του δημοτικού τραγουδιού για τον δρακοντοκτόνο Άγιο Γεώργιο μπορεί να θεωρηθεί μια ακόμη στήριξη της παρατήρησης αυτής.

33. Είναι πάντως χαρακτηριστικό ότι, όπως επισημαίνει ήδη ο Πολίτης, στην ανάλογη θρησκευτική διήγηση περί δρακοντοκτονίας του Αγίου Γεωργίου, είχαν πράγματι παραλειφθεί «πάντα τα τα μυθολογικά στοιχεία». Βλ. σχετικά Ν. Γ. Πολίτου, «Τα δημόδια Ελληνικά άσματα περί της δρακοντοκτονίας του Αγίου Γεωργίου», *Λαογραφία*, 4 (1912-13), σ. 214.

34. Βλ. σχετικά Στεφ. Δ. Ημέλλου, «Νάξου παραδοσιακός πολιτισμός (ενδεικτικά)», *Ναξιακά*, 1 (39), Καλοκαίρι 2001, σ. 16 (= *Λαογραφικά*, τόμ. Δ': Ποικίλα, Αθήνα 2003, σ. 265). Πρβλ. και του ίδιου, «Γεωργικά έθιμα της Νάξου», στο βιβλίο του: *Λαογραφικά*, τόμ. Β': Ποικίλα, Αθήνα 1992, σ. 26-28, καθώς επίσης Δημ. Β. Οικονομίδου, «Ο Διόνυσος και η άμιελος εν Νάξω κατά τās αρχαίας και νεωτέρας παραδόσεις», *Melanges offerts à Octave et Melpo Merlier*, τόμ. II, Athenes 1956, σ. 203.